

שו"ת אגרות משה קדשים וטהרות חלק א סימן כד

בסוגיא דאין צבור מתים בהוריות דף ו' ותמורה דף ט"ו התמוהים מאד י"ג אייר תרצ"ג, ליובאן. מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם מוהר"ר שמעון טרעבניק שליט"א. במה שהעיר ידידי בסוגיא דהוריות דף ו' עיינתי והנה כל הסוגי' תמוה מאד חדא על מה שדחה מי דמי שער ר"ח דלמא לא מייתי מצבור איך אפשר הדבר דבמשך השנה לא מת איש כקושיית ידידי וגם הא ודאי שמביאין שער ר"ח אף שמתו איזה אנשים ועיין בתוס' הרא"ש שהקשה זה ומה שתירץ מ"מ דלמא אלו מעות שעלו מהקופה מאותן שהם עדין חיים תמוה דהא יש חלק לכל ישראל בכל השקלים דאל"כ נמצא דאלו שנשאר בשירי הלשכה אין להם חלק בהקרבות וכן נמצא שכל שער אינו אלא לבעלי השקלים שנקנו מהם וזה ודאי אינו ולכן דבריו צע"ג וכדהקשה גם כתר"ה.

ועוד קשה דאמר אלא טעמא דר"פ מהכא דכתיב כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' ראויה כפרה זו שתכפר על יוצאי מצרים ודחי מי דמי התם כולהו איתינון מגו דמכפרה אחיים מכפרה נמי אמתיים אלא הכא מי הוו חיים ומתרץ אה"נ דכתיב ורבים משמע מלשון זה דקאי מלתא דר"פ רק דמתרץ דבריו ולכאורה כיון שהיו חיים א"צ לומר כטעם ר"פ דאין צבור מתים ושם מכפרה נמי אמתיים דהא אחיים הוא מביא. ועיין בתמורה דף ט"ו שמשמע שם באמת דלתירוץ זה לא צריך לטעם ר"פ שאמר שם ואב"א כי אקרבינהו להני חטאות אחיי אקרבינהו אבל לישנא דסוגיא זו משמע שמתרץ בזה הוכחת ר"פ מעגלה ערופה. ועיין בשט"מ תמורה שגם שם גריס לישנא דקאי מלתא דר"פ ותמוה מאי שייך הא דר"פ לתירוץ זה.

ועוד קשה דמקשה ודלמא מועטין הוו ופרש"י והו"ל חטאת שמתו רוב בעליה ולא קרבה ומשני דרבים הוו דהבוכין היו מרובים והוי כחטאת שרוב בעליה קיימין וקרבה ותמוה איזה חלוק יש בין רוב בעליה למעוט ועיין בתוס' הרא"ש שהקשה זה. וגם הא מתחלה הוכיח משעיר ר"ח אף שמתו רק מועטין ודחה רק שדלמא לא מייתי והכא אמר שתלוי ברוב. וגם א"כ ודאי לא שייך לטעמא דר"פ. ועוד הקשה הרמ"ה בתוס' הרא"ש שנהי שהיו מרובין מהשבים שהיו ד' רבוא אבל אכתי הנך דמתו מדורו של צדקיהו הוו נפיש טפי. ועוד קשה דמקשה והא מזידין הוו ומתרץ הוראת שעה היתה, א"כ נדחו דברי ר"פ ועיין בתוס' שכתבו הוא הדין דעל כולהו מצי לתרוצי הכי ובגמ' משמע שקאי דברי ר"פ דהא גם ר' יוסף אח"כ אומר כטעם ר"פ דאין צבור מתים.

ועוד קשה מה שסותר לגירסתנו לסוגיא דתמורה דשם לא דחה הראיה דמשעירי רגלים ור"ח כמו שדחה כאן. וכן כאן משמע שמתרץ הא דר"פ ובתמורה אמר ואב"א משמע שלפ"ז לא צריך לטעם ר"פ. וכן לא הביא בתמורה ההוכחה מעגלה ערופה מקרא דאשר פדית.

ובתמורה קשה תירוץ התוס' בד"ה קס"ד שהקשו למה דקס"ד דמאן דאית ליה חטאת צבור שנתכפרו בעליה מתה אית ליה נמי חטאת צבור שמתו בעליה מתה הא מפורש מתני' דבמתו בעליה ליכא מאן דפליג דחטאת שמתו בעליה ליתא בצבור ובכפרו בעליה פליג ר' יהודה וסובר שתמות ותירצו דל"ד דמתני' פשיטא דמתו בעליה ליתא בצבור היינו כשמתו כל הבעלים ולא נשאר בהן אחד אבל הכא ס"ד דעדין מקצת הבעלים קיימין ומש"ה קאמר דקרבה הא אם מתו כל בעליה ליתא בצבור אף שכפרו בעליה מתה כ"ש כשקיימין מקצת הבעלים ל"ד לכפרו. ועיין בשט"מ בשם תוס' אחרות שכתב באמת איפכא דס"ד דבלא מתו כל הבעלים איירי מתני' שמודה ר' יהודה אבל הכא ס"ד דמתו כל הבעלים לכן מדמה לכפרו בעליה, וגם זה לא מובן קצת הדמיון אבל תירוץ התוס' לא מובן כלל. וכן קשה דברי התוס' בד"ה והא הכא שהקשה הרשב"א מה ענין זה למתו בעליה דאיירי בהפרישו החטאת ומתו אח"כ והכא הרי לא הפרישו שום דבר ותירץ ר' נתנאל דכיון דבלא הפריש מצי להקריב אלמא יש כפרה למתים וא"כ כ"ש דהיכא שהפריש ומתו אח"כ דראוי להקריב, והוא תמוה הא המקשה סובר דכמו שמתו בעליה קרבה כ"כ כפרו בעליה קרבה ולפ"ז ל"ד כלל דמתו בעליה שקרבה הוא מטעם שיש כפרה למתים ובכפרו בעליה הלא אין שוב כפרה וא"כ איזה דמיון הוא.

והנכון לע"ד דיש להסתפק בשם צבור אם הוא קבוץ יחידיים כל אישיים הפרטים, או דהכלל ביחד הוא דבר אחד שאינו מתחלק וזהו שם צבור. ונוגע זה לחיובי הצבור דלצד הראשון הוא חיוב על כל יחיד ויחיד מהיחידיים הנמצאים שיביאו ביחד מממון שנשתתפו בהשקלים קרבנות המוספין.

ולצד השני אין כלל חיוב על אישים הפרטים אלא הוא חיוב על הכלל. ונמצא שלענין שעירי ר"ח ורגלים שהם כפרה על מי שחטא בלא ידע בטומאת מקדש וקדשיו שודאי רק יחידים חטאו בזה וא"א לחייבם קרבן לצד הא' חייבה תורה בלא ידע את כל אחד ואחד להביא קרבן בשותפות עם כל היחידים על עבירת ספק דלא ידע ונתכפר כל או"א על עבירת ספק שלו בהחלק שיש לו בהשעירים. וממילא כיון שיש לו חלק בשעיר הפנימי נתכפר גם על הזדון שלו, אף שהזדון שאינו ספק הוא ודאי רק למיעוט החוטאין ואין שייך לצבור אבל כיון שמחמת כפרת הספק שזה שייך לכל או"א מישראל הוא משל צבור ויש לכל או"א חלק בו נתכפרו ממילא בו אלו יחידים שחטאו בזדון גם על הזדון. ולצד הב' שהחיוב הוא רק על הכלל משום שאין כאן חיוב על היחידים דהא הם דברים שאין לחייב את החוטאים בקרבן אבל כיון שכל חטא אף של יחיד הוא פגם וחטא גם בצבור דהיחיד הוא כאבר מהכלל חייבה תורה את הצבור שהוא הכלל בקרבן צבור לכפר על פגם זה שנעשה בהצבור בטומאת מקדש וקדשיו וכשנתכפר החטא בהקרבן שלכן נסתלק הפגם מהצבור ממילא נסתלק החטא גם מהיחיד שחטא.

ובזה נראה שמחולקין המקשה דהוריות ור' פפא שהמקשה סובר כצד הא' וא"כ שייך בודאי מיתה גם בצבור כשימות דור ההוא. ור"פ חידש שהוא כצד הב' וא"כ אין שייך מיתה בצבור דהא כלל ישראל קיים לעולם כדאמר לפי שאין מיתה בצבור והוא טעם לדבריו כמשמעות לשון לפי. ואף שהמתים אין שייך להם כפרה בקרבנות, דהא אין הכפרה על האנשים הפרטיים שמתים רק על כלל הצבור שלא מת לעולם ואחר שנתכפר הצבור ונסתלק החטא נתכפרו ממילא גם אלו שמתו ושייך להם ממילא כפרה בקרבן זה אף שמתו דהא כבר ליכא החטא.

ורצה להוכיח משעיר ר"ח שודאי איכא דמיתו מעת נתינת השקלים ואם צבור הוא קבוץ אישים פרטיים והוא חיוב על היחידים על ספק שלהם להביא בשותפות שעיר מדמי תרומת הלשכה שהן מעות משותפות נמצא שלקחו השעיר גם מדמי המתים ויש גם להמתים חלק בהשעיר וא"א להקריב חטאת מדמי חטאת שמתו הבעלים דהולכין לים המלח. וגם בר"ח השני הא לא חטאו המתים קודם ר"ח העבר, דעל מה שחטאו בספק ולא הודע להם נתכפרו בר"ח העבר וא"כ איך מקריבין מדמיהן חטאת. אלא ודאי כצד הב' דצבור הוא דבר אחד כללי ואין שייך כלל להיחידים ולכן גם מעות הלשכה אינם כלל של היחידים ושייכים רק להכלל שאין שייך בו מיתה. ודחה דלמא לא מייתי פירוש שלא מתו הרבה אנשים עד שישוה חלקם בהשעיר פרוטה שהרבה אנשים צריך לשעור פרוטה בשעיר ופחות מפרוטה לא חשיב שיש מדמיהן בשעיר ולכן אין משם הוכחה לר' פפא.

והוכיח מעגלה ערופה שמכפר גם על יוצאי מצרים והא אין כפרה למתים אלא ודאי כיון שהוא מצבור והצבור נחשב כדבר אחד ולא שייך בו מיתה וממילא הוא כפרה אף על המתים שגם הם חלק מהצבור. ונשארה הוכחה זו דר' פפא.

אך הקשה דהוא רק לענין כפרה אבל להתחייב בקרבן על חטא המתים לבד ליכא הוכחה משם, משום דאף שנחשבו הצבור מכל הדורות כאחד, הוא רק לשייכות הכפרה אבל עכ"פ לחייב בקרבן דור האחרון שלא חטאו עכ"פ א"א מטעם זה דהא מעשה החטא כבר ליכא בעולם כיון שכל החוטאים מתו. ול"ד לאיש יחידי שחטא בילדותו שחייב כל זמן שהוא חי משום שעדין ישנו החטא כיון שהחוטא בעולם ולא נתכפר עדין בקרבן שרק הקרבן הוא המכפר לגמרי על חטא שמתחייבין בקרבן אבל צבור אף שקיים לעולם מ"מ מעשה החטא ליכא כיון שאין החוטאים בעולם דהא החטא עכ"פ נעשה ע"י קבוץ אנשים פרטיים ואינם כבר ונשאר על צבור הקיים רק חטא ופגם בלא מעשה עבירה, וחטא בלא מעשה אין מחייב בקרבן. ולכן פריך מי דמי התם בעגלה ערופה הביאו החיים על המעשה שאירע להם ששייך לחייבם, וכיון שחיוב צבור הוא שהוא כדבר אחד גם עם דורות הקודמים מתכפרים גם דורות הקודמים על החטאים ופגמים שנשארו על הצבור מזמנם כיון שגלתה תורה שבעגלה ערופה יש כפרה גם על חטאים ופגמים הקודמים שלא ידועים ושאי אפשר להביא קרבן מתכפרים ממילא גם דורות שמתו דהא כאיש אחד הם. אלא הכא מי הוו חיים חוטאים שיתחייבו בקרבן ועל חטא דור הקודם א"א לחייב דור זה אף שהם אחד דאין כאן מעשה חטא. ותיריך דאה"נ דהיו חיים עדין מדור הקודם שחטאו וישנו החטא עדין ושייך לחייבם.

אך הוא רק לרב פפא דהחיוב הוא רק על הצבור שהוא כאחד ומתכפרין בו גם הדור שחטאו מחמת שהם אחד ונתכפר החטא שחטאו אז רק שצריך שיהיה קיים עדין החטא לכן כיון שיש גם עתה מדור ההוא נחשב שיטנו החטא אף שרובן מתים ושייך החיוב וחייבין עתה להביא בשביל מה שחטאו כבר דהא כאחד הם. אבל אם נימא כהמקשה דהוא חיוב על היחידים א"כ נהי שאם נשאר רובן אין לפוטרו אף לדידיה משום דכיון שנשאר הרוב אין צריכין כלל לחיובם להמעוט דאף אם המעוט לא חטאו נמי היו חייבין כל הצבור כיון דהם הרוב וא"כ במה יפטרו כשמתו מעוטן אבל כשמתו הרוב ונשאר רק מעוטן אין לחייבם דכיון דהוצרכו להרוב שמתו פטורין דאין כפרה למתים. ולכן רק לר"פ מהני מה שהיו גם חיים מדור הקודם ולא להמקשה.

אבל הקשה נהי שלא צריך לר"פ שיהיו רובן מדור החוטאים קיימין מ"מ יש להצריך שיהיו רובן מיושבי ארץ ישראל שבדור הזה באופן שאם היו חוטאין עתה היו מחייבין את הצבור. דאל"כ נהי שנחשב מחמת אלו שנשאר קיימים דהחטא קיים מ"מ נשאר קיים רק חטא שאין לחייב מחמתו דלא עדיף מאלו חטאו עתה ממש שהיו פטורין כיון שהם מועטין. ולכן מקשה דלמא מועטין הוו מדור החדש. ותירץ שרבים היו ביושבי א"י ולכן לר"פ חייב כיון שהחטא קיים אף שהם מעוט מהחוטאים שמתו כיון שהם רוב מדור הזה ושייך לחייבם עתה על חטא ההוא דדור הקודם כיון שכל הדורות הם צבור אחד וממילא מתכפרין בהם גם המתים. אבל להמקשה שדור החדש אין שייכין לצבור הקודם א"כ כיון שהם המעוט מדור הקודם שחטאו פטורין ונשארה הוכחת ר"פ מעגלה ערופה.

וניחא מה שאין צריך שיהיו מרובין רק מהד' רבוא שבאו לא"י ולא מדורו של צדקיהו כמפורש ברש"י דלמא מעוטא דצבור דבית שני הוו משום שחיוב הצבור בהוראת ב"ד תלוי רק ברוב אנשי א"י ואין משגיחין על יושבי חו"ל כדאיתא בדף ג' ונפסק ברמב"ם פ"ג משגגות ה"ב. ומה שמסיק רש"י הו"ל חטאת שמתו רוב בעליה ולא קרבה אין כוונתו לחלק בין רוב למעוט, רק דאם אינם הרוב מבית שני ואין לחייבם על חשבון של עתה רק על שעת החטא היו פטורין דהתם מועטין הוו דהרוב מתו דאם הרוב היו קיימים היו חייבים אף להמקשה דא"צ להמעוט. ומש"כ להתירוץ דרובן דבית שני הוו וחייבין לר"פ דהו"ל כחטאת שרוב בעליה קיימין כוונתו משום דעתה הוו רובא ומתחייבין עתה כמו שקיימין בעליה דהצבור קיים לעולם. ולכן אמר כחטאת בכף הדמיון. ומקשה הא מזידין הוו ותירץ הוראת שעה היתה פ"י לא שהיתה ההוראת שעה להביא חטאת בלא טעם רק שהיתה ההוראת שעה להחשיבם כשוגגים מחמת שרובם עשו כן ונעשה כהיתר בהוראה ולכן הקריבו קרבן כשוגגין ע"י הוראת ב"ד. אבל אם גם שוגגין היו פטורין משום דמתו לא היה שייך הוראת שעה בזה. וא"כ עדין יש להקשות הא מתו להו וצריך לטעם ר"פ דאין הצבור מתים. זהו פירוש סוגיא דהוריות בדרך נכון.

והמקשה בתמורה סובר כר"פ דצבור הוא דבר אחד ואין שייך בו מיתה ולכן ניחא ליה מתני' דמתו בעליה ליתא בצבור וסובר עוד יותר דגם לענין חיוב הקרבן שייך לחייב את דור השני משום דמביאין על זמן החטא שאז היה מעשה חטא. אך סובר דהכפרה בהקרבן אינו שייך להצבור אלא להחוטאים דהא החטא נעשה ע"י אנשים פרטיים ולא כללית, ולכן סובר דרק חיוב ההבאה הוא על הצבור אבל הכפרה הוא על האנשים החוטאים דהצבור הכללי מחוייב להביא כפרה על אנשים הפרטיים שיתכפרו בו. וא"כ כשמצינו שדור בית שני הביאו קרבן על חטא דור צדקיהו שמעינן דאף החוטאים המתים נתכפרו בו דאל"כ אין שייך להביא כיון שאין מי שיתכפר בו ואף אם היו איזה אנשים בחיים נמי אין שייך להביא דהא שעירי ע"ז באים רק לכפר על רוב הצבור. לכן הוקשה לו דהא מיתה ודאי מכפרת אף בלא קרבן וא"כ נהי שאינה מתה בצבור מטעם שמתו בעליה יהיה דין מיתה משום דהוא חטא שכפרו בעליה במיתתן. ואף שכפרו בעליה אינה במיתה אלא כשהיא אבודה בשעת כפרה או הפרשה הוא מחמת שבל"ז הוא רק כניתותו מעות אבל כפרת מיתת הבעלים שהוא ענין כפרה אחרת ולא נתכפר כלל בקרבן הוא בכלל כפרו בעליה אף בלא אבוד. ובשלמא אם כפרו בעליה בצבור אינה מתה אף שג"כ אינה קריבה משום דכבר יצאו ידי חובתן ואינה באה נדבה או רשות אלא היה דין שתראה היה ניחא גם מה שקרבו דור השני משום דהטעם שליכא עליה דין מיתה אף שנתכפרו דכיון שצבור המחוייבין להביא החטאת אין מתכפרין בו אין עושה כפרת החוטאים שום רושם בקרבן של המחוייבין שלא נתכפרו בו דאיזה

שייכות יש להם כיון שאינו שלהם וגם לא נתכפרו בו ומה שאין רשאים להקריבו זה אינו עושה דין מיתה כיון ששייכות חיוב יש על הצבור בכל עת כדאיתא בזבחים דף ו' ראויין היו ישראל להקריב קרבנותיהן בכל עת אלא שחיסך הכתוב ועכתן שלא להביא הוא רק כעין אנוס שאין יכול להקריבו שאין בו דין מיתה. וזהו כוונת התוס' ד"ה וקא קרבה שכתבו למ"ד תרעה דכיון דלא אזיל למיתה אפילו לאקרובי נמי ראוי פי' כיון דהכפרה לא עשה דין מיתה היו יכולין גם להקריב מצד זה רק שאין יכולין משום שהתורה עכתן עד הזמן ולכן כשהוא בזמנו יכולין להקריבו כגון הא דיומא שהביאו דאמר בפר ואפילו בדמו של פר דפריך והא חטאת שמתו בעליה היא ומשני כיון דעל כפרת צבור נמי אתי לאו מתו בעליה היא דאף שמ"מ הי"ל להצריך רעיה אלא משום דכיון דעל כפרת צבור נמי אתי שלכן היה ראוי להקריב בכל עת אלא שעכבה תורה שלא להביא עד הזמן שהוא יו"כ והרי הוא עתה יו"כ ראוי גם להקריבו.

וכיון שדין מיתה אינו עושה כפרת החוטאים בקרבן צבור יכולין אף להפרישו לכתחלה אחר שמתו החוטאים מאחר שנעשה חיוב על הצבור ועדין לא יצאו י"ח ותועלת כפרתו יהיה גם להמתים דהא עדין לא היה להם כפרת קרבן ואף שאין צורך להמתים בכפרת הקרבן משום שנתכפרו במיתתן מ"מ תועלת יש להם מזה כדמצינו בעגלה ערופה שאף שג"כ נתכפרו במיתתן מ"מ יש להם גם כפרה זו וכ"כ הכא יהיה להמתים גם כפרת קרבן. אבל אם נימא שכפרו בעליה בצבור מתה חזינן שנחשב עיקר הקרבן של החוטאים המתכפרים בו ולכן כשנתכפרו באחר עשו עליו דין מיתה כמו בקרבן שלהם א"כ גם כשנתכפרו במיתה יעשו עליו דין מיתה וכ"ש שלא יפרישו לכתחלה.

וזה צריך לומר בכוונת התוס' ד"ה קס"ד שזה ידע דמתו בעליה לא שייך בצבור דהוא מיתת כל הבעלים משום שהצבור נחשבים כל הדורות כאחד שאינו מתחלק אך היה סבור דהמתכפרים הם החוטאים שהם אנשים הפרטיים שבהם שייך מיתה ואם גם המתכפרים נחשבים כבעלים על הקרבן הוא רק כמקצת הבעלים קיימין היינו שהצבור שהם המביאין הקרבן קיימין והפרטיים שהם המתכפרים מתו. ולכן דין מיתה מצד מיתת בעלים ליתא בצבור כיון דהמביאין קיימין אבל מצד כפרו בעליו שייך גם בצבור כיון דהמתכפרים שגם הם בעלים נתכפרו במיתתן כדבארתי. ולכן תלה זה בדין כפרו בעליה והקשה למ"ד כפרו בעליה בצבור מתה. ואף שהוא קצת דוחק בלשון התוס' מ"מ צריך לפרש כן.

ותירץ ר"פ שהצבור אין מביאין בעד כפרת החוטאים הפרטיים אלא בעד החטא ופגם שנעשה ע"י חטאם בהצבור אך ממילא נתכפרו גם הפרטיים כיון שנתסלק החטא, ופגם שנעשה בצבור כיון שאין הצבור מתים צריכין כפרה לעולם. ואין מחלק בסוגיא זו בין כפרה לחיוב הקרבן ולכן לא הביא בתמורה הא דעגלה ערופה דהא גם המקשה סובר שהצבור קיים ושייך כפרה על המתים. אבל הביא משעירי ר"ח ורגלים דאם הכפרה הוא על החוטאים הא אפשר שמתו החוטאים ואין על מי להביא הכפרה אלא ש"מ שאין הצבור מתים אף לענין זה משום דהכפרה הוא על הפגם שנעשה בהצבור.

וזה שאמר הוכחתו מזה שמביאין מתרומת הלשכה ודלמא מתו מרייהו דהני זוזי שזה סובר גם המקשה דתמורה נמי והוכחתו הא היא רק מזה שדלמא מתו החוטאים, הכוונה היא שהרי גם לדידך שמודה אתה שאין הצבור מתים משום דהצבור הוא דבר אחד, מנא לך ודאי משעירי רגלים ור"ח שלא חיישינן דלמא מתו מרייהו דהני זוזי אלא ש"מ שאין הצבור מתים והכסף אין שייך להפרטיים אלא להכלל, א"כ יש לך למידק משם גם לענין הכפרה שמתכפרין בו כלל הצבור דאל"כ דלמא מתו החוטאין. ואף שלא אסיק זה בפירוש אולי משום שהוא מובן וגם אולי יש איזה חסרון בהגירסא שלנו וחסר המסקנא. וניחא לפ"ז הלשון אלא היינו טעמא שאין הצבור מתים משעירי רגלים ור"ח ולא אמר כלשון דאיתא בהוריות אלא דיוקא דר"פ שהוא לשון יותר נאה, משום דבתמורה פירושו אלא היינו טעמא דידך שגם אתה מודה שאין הצבור מתים הוא משעירי רגלים ור"ח א"כ אתה יכול למידק מהתם נמי גם לענין כפרה כר"פ. והוא לשון מדוקדק מאד וניחא שינוי הלשון בהוריות מבתמורה. ולכן לא דחה בתמורה ההוכחה משעירי רגלים ור"ח כיון דגם המקשה סובר כן.

ואח"כ אמר ואב"א כי אקרובינהו להני חטאות אחיי אקרובינהו משום דהוו מרובין בהד' רבוא שעלו וחיביין להביא על כפרת חוטאין שהן בחיים כיון שכל הדורות הם צבור אחד. ולכן אף אם

לא נימא כר"פ דתמורה אלא כהמקשה דהמתכפרין הם היחידים נמי נימא דאין המתים מתכפרין בו דיהיה מחמתם דין כפרו בעליה ולכן אמר ואב"א. אבל להמקשה דהוריות לא יועיל זה ולכן אמר שם זה רק לר"פ וניחא גם סוגיא דתמורה וגם השינוי דשתי הסוגיות. וזהו הנכון לע"ד לפום ריהטא בבאור ענין חמור הזה בב' הסוגיות.

וקושיתך על ספקת התוס' בריש הוריות אם ב"ד חייבין כשבה ושעירה, הא מפורש במתני' דוקא כשידע אחד מהן שטעו חייב אבל בלא ידע נחשב כל אחד מהב"ד כסומך על כל הב"ד ביחד. נראה לתרץ שהתוס' סברי דלא נחשב בהוראתו סומך על הב"ד דהא צריך לומר דעתו בעצמו דאל"כ אין להחשיב דעתו במנין הב"ד ולכן אפשר שגם העשיה הוא על דעתו וחייב ובסיפא קמ"ל רבותא דאף שיודע שטעו ועשה רק ע"ד ב"ד מחמת שטעה במצוה לשמוע דברי חכמים חייב דטעות זה הוא דבר חדש ולא דין הב"ד ונחשב טעות עצמו וג"כ הוא תולה בדעת עצמו וחייב. ידידו ואוהבו מאד, משה פיינשטיין